

Валентин М'ЯЧИН

професор кафедри
соціально-економічних дисциплін,
доктор економічних наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0002-1491-5100>

Юлія ШАПОВАЛОВА

студентка ННІ права
та інноваційної освіти
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Державний суверенітет є фундаментальною політико-правовою категорією, що визначає незалежність, цілісність і самостійність держави у прийнятті рішень як у внутрішній, так і в зовнішній політиці. В умовах сучасного світу питання суверенітету набуває особливої актуальності, зважаючи на глобальні виклики, зростаючу роль міжнародних організацій та інтеграційних процесів. Для України, яка перебуває в умовах війни та одночасно прагне до повноцінної європейської інтеграції, питання захисту суверенітету є пріоритетним і безпосередньо пов'язаним із її майбутнім розвитком.

Суверенітет держави не є статичною категорією – він еволюціонує залежно від історичних умов, політичного устрою та міжнародного контексту. Його забезпечення потребує чіткої правової основи, що закріплюється в конституційних положеннях, міжнародних угодах та механізмах гарантування безпеки. Водночас процес осмислення державного суверенітету в українській правовій доктрині залишається дискусійним, оскільки включає різні підходи до його трактування та реалізації.

Слід зазначити, що в сучасному національному державному розвитку України в аспекті європейського інтеграційного процесу особливе значення має таке політико-правове явище, як державний суверенітет.

Незважаючи на достатньо велику увагу науковців і вчених щодо проблем демократії, теорія державного суверенітету України є досі незавершеною. Це відбувається у зв'язку з різними думками і діяльністю суспільства. Пояснення даного процесу є відстоювання власних прав і свобод у навколишньому середовищі, що нерідко призводить до суперечностей та проблем з співвідношенням «держава – народ». Перешкода, що впливає на остаточне формування теорії державного суверенітету. Саме через цю проблему сучасний світ приділяє більшу увагу практиці [1].

Поняття «суверенітет», прийшовши із середньовіччя і будучи нерозривно пов'язаним з поняттям «держава», набуло поширення в XIX ст. Походження слова «суверенітет» пов'язують із словами «суверен», «владар» (від французького «souverainete» – «верховна влада», латинського «super» – «над»), тобто верховенство, незалежне від будь-яких обставин та осіб. У XIX ст. поняття «суверенітет» увійшло в уявлення про незалежність, самостійність країни та її народу (нації) [2].

Влада держави постійна та абсолютна; це – вища та незалежна влада як усередині країни, так і у відносинах із зарубіжними державами. Вище носія суверенної влади – лише бог та закони природи. Суверенітет, за Боденом, означає передусім незалежність держави від папи римського, від церкви, від німецького імператора, від станів, іншого. Суверенітет як верховна влада включає права видавати та скасовувати закони, оголошувати війну та укладати мир, призначати вищих посадових осіб, здійснювати верховний суд, право помилування, права карбувати монету, встановлювати заходи та ваги, стягувати податі».

Суверенітет передбачає здатність держави гарантувати забезпечення своєї зовнішньої та внутрішньої безпеки.

Національні конституційні положення Основного Закону України окреслюють, що Україна є суверенною державою (ст. 1) та відповідно вказують на те, що суверенітет України поширюється на всю її територію (ст. 2) [3].

Відповідно до Конституції України, основи забезпечення суверенітету під час воєнного стану закріплені в низці її положень. Ст. 17 визначає, що захист суверенітету та територіальної цілісності є найвищим пріоритетом держави, а оборона України, захист її незалежності є справою всього народу. Водночас ст. 64 допускає можливість обмеження окремих прав і свобод громадян у період воєнного стану, що зумовлено необхідністю ефективного реагування на зовнішню загрозу [3].

Міжнародно-правові механізми також відіграють важливу роль у забезпеченні суверенітету України. В умовах воєнного стану країна активно використовує механізми міжнародної дипломатії, звертаючись до ООН, Ради Європи, Європейського Союзу та інших міжнародних організацій для отримання підтримки та введення санкцій проти агресора.

Міжнародне право передбачає право держави на самооборону відповідно до статті 51 Статуту ООН. Крім того, участь у міжнародних військових союзах, таких як НАТО, сприяє зміцненню обороноздатності та захисту територіальної цілісності України.

Відтак державний суверенітет України як політико-правова категорія виражає зміст і обсяг функцій та, відповідно, компетенції держави у сферах внутрішньої та зовнішньої національної політики, зокрема в аспекті європейського інтеграційного процесу [4].

Державний суверенітет України є ключовим елементом її політичного та правового розвитку, що визначає незалежність і самостійність держави у внутрішній та зовнішній політиці. Попри тривалий історичний процес формування цього поняття, його теоретичне осмислення залишається незавершеним, що обумовлено динамічними змінами в суспільстві, викликами міжнародного середовища та потребою в ефективних механізмах реалізації суверенітету.

Конституційні положення України чітко закріплюють принцип суверенітету, наголошуючи на його поширенні на всю територію держави та визначаючи його захист як першочергове завдання. Водночас міжнародне право надає Україні інструменти для забезпечення суверенітету, включаючи право на самооборону, дипломатичні механізми та співпрацю з міжнародними організаціями.

В умовах сучасних викликів, зокрема збройної агресії, державний суверенітет України не лише набуває особливого значення, а й потребує комплексного підходу до його забезпечення. Це включає як правові засоби, так і міжнародну підтримку, зміцнення обороноздатності та інтеграцію до європейських і світових структур безпеки.

Отже, державний суверенітет України є головним елементом її національного розвитку та міжнародної правосуб'єктності. Він забезпечує незалежність держави у внутрішній та зовнішній політиці, гарантує територіальну цілісність та є основою конституційного ладу. В умовах сучасних викликів, включаючи воєнний стан, важливим є не лише правове закріплення суверенітету, а й його реальне забезпечення через міжнародну підтримку, військову оборону та ефективне управління.

1. Джаним А. С., Наливайко Л. Р. Державний суверенітет України: проблеми теорії та практики. *International scientific innovations in human life: The 6th International scientific and practical conference* (December 15-17, 2021). Manchester, United Kingdom : Cognum Publishing House, 2021. 998 p.

2. Мельник Н. В. Поняття, зміст та аспекти державного суверенітету. 2018. С. 8.

3. Конституція України, прийнята на V сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.

4. Парадна О. А., Славна О. В. Суверенітет держави «Україна» в аспекті європейського інтеграційного процесу. *Молодий вчений*. 2024.